

KONFERENSIYALAR UZ

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**I RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

MAY, 2025

ELEKTRON NASHR:

<https://konferensiyalar.uz>

<https://sp-press.uz>

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

**I RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYASI MATERIALLARI**

2025-yil, 7-may

TOSHKENT-2025

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
I Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Toshkent:
Scienceproblems team, 2025. – 137 bet.

DOI: <https://doi.org/10.47390/spro/i-res-konf-2025>

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.uz> | <https://sp-press.uz>

Konferensiya tashkilotchisi: “Scienceproblems Team” MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 7-may, 2025-yil

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda “Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar” mavzusidagi I Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan. Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© “Sciences problems team” MChJ, 2025-yil

© Mualliflar jamoasi, 2025-yil

MUNDARIJA

BIOLOGIYA FANLARI

<i>Боймуродов Хусниддин, Пардаев Юнус, Хафизова Малика</i> APORRECTODEA ROSEA (SAVIGNY, 1826) ЁМҒИР ЧУВАЛЧАНГИНИНГ ТАРҚАЛИШИ ВА ЭКОЛОГИЯСИ.....	6-9
---	-----

-TEKNIKA FANLARI

<i>Инагамов Бобур</i> СИФАТ МЕНЕЖМЕНТИ ВА СЕРТИФИКАТЛАШТИРИШ СОҲАЛАРИДА АМАЛИЙ ТАЖРИБАГА АСОСЛАНГАН ТАЪЛИМНИ ШАКЛЛАНТИРИШ: ДУАЛ ТАЪЛИМ МОДЕЛИ: КОРХОНА ВА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ҲАМКОРЛИК.....	10-13
--	-------

TARIX FANLARI

<i>Umarov Sardor</i> GERMANIYANING ILMIY-MADANIY TARAQQIYOTIDA O'ZBEKISTON VA GERMANIYA XALQ DIPLOMATIYASI DOIRASIDAGI HAMKORLIGINING O'RNI	14-21
<i>Suyarov Maxmudjon</i> ELLINIZM DAVRIDA YUNON YOZUVINING O'RTA OSIYODAGI MAHALLIY TILLARGA TA'SIRI	22-27

IQTISODIYOT FANLARI

<i>Madartov Bahrom</i> PAXTA TO'QIMACHILIK KLASTERLARIDA BOSHQARUV HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	28-31
<i>Mahsudov Muzaffar</i> DIGITAL TRANSFORMATION AS A CATALYST FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN INDUSTRIAL ENTERPRISES.....	32-35
<i>Axmedov Latayibxon</i> AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA O'Z KAPITALI HISOB TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI VA ISTIQBOLLARI	36-39
<i>G'afurova Dilshoda</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	40-43

FALSAFA FANLARI

<i>Danabayev Xurshid</i> KAMBAG'ALLIK TUSHUNCHASINING IJTIMOY – FALSAFIY MOHIYATI.....	44-47
<i>Norliyev Rustam</i> INSON VA JAMIYAT O'RTASIDAGI MUVOZANAT: IJTIMOY-FALSAFIY TAHLIL	48-51

FILOLOGIYA FANLARI

<i>Abdubannoyeva Aziza</i> PSIXOLINGVISTIK TAHLIL METODLARI	52-54
<i>Abdumajitov Khurshid</i> THE PHENOMENON OF ANTONYM IN THE LEXICON OF SUMMER SPORTS IN ENGLISH AND UZBEK.....	55-57

<i>Asqaraliyeva Dilshoda</i> O'ZBEK XALQ MAQOLLARIDAN MUMTOZ ADABIYOTDA FOYDALANISH VA ULARNING TARBIYAVIY-AXLOQIY XUSUSIYATLARI	58-60
--	-------

<i>Исматова Наталья</i> ИСТОКИ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ОБРАЗА ИСТОРИЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ В УЗБЕКСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	61-65
--	-------

YURIDIK FANLAR

<i>Холов Уткур</i> ҚОНУНИЙ КУЧГА КИРГАН СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИ ЯНГИ ОЧИЛГАН ҲОЛАТЛАР БЎЙИЧА ҚАЙТА КЎРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	66-69
--	-------

<i>Otamirzayev Oybek</i> YER OSTI SUVLARI HOLATIDA HUQUQIY BIR NAZAR.....	70-73
--	-------

<i>Ergashova Shahrizoda</i> TRIPS VA WIPO SHARTNOMALARI DOIRASIDA RAQAMLI AKTIVLAR HUQUQIY MAQOMINING EVOLYUTSIYASI	74-76
---	-------

<i>Burxonov Shahzod</i> XALQARO MEHNAT TASHKILOTI VA UNING XALQARO MEHNAT STANDARTLARINI ISHLAB CHIQISHDAGI O'RNI	77-80
---	-------

PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Haqberdiyev Baxtiyor</i> O'QUV FAOLIYATI TAMOIYILLARIDA INTEGRATIV VA SINERGETIK YONDASHUVLAR	81-83
--	-------

<i>Исмагилова Мадинабону</i> НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕШЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО И ЗАРУБЕЖНОГО ИНТЕРЬЕРНОГО ДИЗАЙНА	84-86
--	-------

<i>Olimov Talat</i> O'QITUVCHILARDA MEDIASAVODXONLIK KO'NIKALARINI TAKOMILLASHTIRISH USULLARI	87-89
---	-------

<i>Kamolova Umida</i> O'QUVCHILARDA ESTETIK DIDNI SHAKLLANTIRISHDA POETIK TAHLILLAR	90-92
--	-------

TIBBIYOT FANLARI

<i>Tursunova Laylo, Qilichov Sherbek</i> SURUNKALI BUYRAK KASALLIKLARI BOR BEMORLARDA ARTERIAL GIPERTENZIYANING RIVOJLANISH MEKANIZMI VA BUYRAKLARNING FUNKSIONAL FAOLIYATIGA TA'SIRI	93-102
--	--------

<i>Сафоева Саломат</i> КЛИНИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ КОМПЛЕКСНОГО ЛЕЧЕНИЯ ПАЦИЕНТОК С ПОЛИКИСТОЗОМ ЯИЧНИКОВ АССОЦИИРОВАННЫМ С ГИПОФУНКЦИЕЙ ЩИТОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ	103-106
---	---------

<i>Ergashev Bekzod</i> JINSIY XROMOSOMALARDA GENLARNING ANORMAL KO'RINISHI	107-112
---	---------

Jurayeva Gulasalxon

REVMATOID ARTRIT BILAN OG'RIGAN BEMORLARDA SURUNKALI BUYRAK KASALLIKNING
RIOVLANISH XAVF OMILLAR, KASALLIKNING TARQALGANLIGI VA BUYRAKLAR
ZARARLANISH VARIANTLAR 113-121

Ro'zumbetova Safura, Umarova Zamira

PODAGRIK NEFROPATIIYADA BUYRAKLARNING SHIKASTLANISH MEXANIZMI 122-127

FARMATSEVTIKA FANLARI

Shakirova Dinora, Xabibullayeva Shoir

DETERMINATION OF THE ANTIMICROBIAL EFFECT
OF DRIED RASPBERRY LEAVES 128-132

PSIXOLOGIYA FANLARI

Bekmuratova Xalima

ICHKI ISHLAR VAZIRLIGI AKADEMIK LITSEY O'QUVCHILARIDA KASBIY MOTIVATSIYANI
SHAKLLANTIRISH: IJTIMOIIY MUHITNING TA'SIRI 133-136

ELLINIZM DAVRIDA YUNON YOZUVINING O'RTA OSIYODAGI MAHALLIY TILLARGA TA'SIRI

Suyarov Maxmudjon Sobirjon o'g'li,

Sam DU Tarix fakulteti magistranti

E-mail: suyarovm Mahmud2@gmail.com

ORCID: 0009-0002-2187-1051

Tel: +998 93 806 56 61

Samarqand, O'zbekiston

Annotatsiya. Ushbu maqolada qadimgi dunyo tarixida asosiy fan tili sifatida muhim ahamiyatga ega bo'lgan yunon tilining Aleksandr Makedonskiy istilolaridan keyin O'rta Osiyoda sodir bo'lgan ellinizm jarayoniga siyosiy, ijtimoiy-madaniy ta'siri haqida so'z yuritiladi. Yunon-makedon bosqinidan so'ng tashkil topgan qator ellinistik-antik davlatlar, jumladan, Kushon podsholigi hamda Parfiya davlati tarixiy- arxeologik yodgorliklaridan topilgan moddiy buyumlar, ularda saqlanib qolgan yozuvlar asosida yunon yozuvi negizida shakllangan yozuvlarning muhim tarixiy-ilmiy manba ekanligi masalasi tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: ellinizm, Kushon davlati, yunon yozuvi, Kampirtepa, Surxko'tal, tanga, sopol buyumlar, kushon yozuvi

THE INFLUENCE OF GREEK SCRIPT ON THE LOCAL LANGUAGES OF CENTRAL ASIA DURING THE HELLENISTIC PERIOD

Suyarov Makhmudjon Sobirjon oglu,

a master's student at the faculty

of history of Samarkand state university

Abstract. This article discusses the political and socio-cultural influence of the Greek language—recognized as a key language of science in the ancient world—on the Hellenization process that occurred in Central Asia following the conquests of Alexander the Great. It analyzes the historical and archaeological findings from several Hellenistic and classical states established after the Greco-Macedonian invasions, including the Kushan Empire and the Parthian Kingdom. Special attention is given to artifacts and inscriptions that illustrate how scripts derived from the Greek writing system became significant historical and scholarly sources.

Keywords: Hellenism, Kushan Empire, Greek script, Kampirtepa, Surkh Kotal, coin, pottery, Kushan script.

DOI: <https://doi.org/10.47390/spro/i-res-konf-2025-4>

Kirish: Ellinizm davrida keng foydalanilgan tillardan bir yunon tili hisoblanadi. U muhim aloqa vositasi sifatida hamda davlat boshqaruvda qo'llanilgan. Jumladan, Salavkiylar, Yunon-Baqtriya, Parfiya podsholiklarida, keyinchalik esa ularning o'rnida tashkil topgan Kushon davlatida ushbu yozuvdan davlatlar o'rtasidagi rasmiy diplomatik yozishmalarda va ilm-fan tili sifatida foydalanishgan. Uning qator namunalari tangalardagi numizmatik bitiklarda hamda ba'zi arxeologik yodgorliklardan topilgan turli buyumlarga yozilgan namunalar orqali saqlanib qolgan. Yunon tilining O'rta Osiyoga kirib kelishi Aleksandr Makedonskiy boshchiligidagi yunon-makedon istilochilarining harbiy harakatlari bilan bog'liq. Sharqqa amalga oshirilgan qariyb o'n yillik yurishlar natijasida ulkan sarhadlar egallab olindi. Jumladan, hozirgi Markaziy Osiyoning asosiy qismi ham zabt etildi. Davlat boshqaruvini tashkil etish va o'z hokimiyatini mustahkamlash maqsadida hukmdor tomonidan yunonlashtirish siyosati

amalga oshirildi. Buning natijasida keyinchalik diadohlar tomonidan tuzilgan davlatlarda ham yunon tili asosiy rasmiy til sifatida saqlanib qoldi.

Fikrimiz isboti o'laroq, Yunon-Baqtriya davlati hukmdorlari tomonidan zarb ettirilgan tangalarda ko'plab yozuvlar bitilganligini ko'rishimiz mumkin. Ularda hukmdorlarning ismi, hukmronlik yillari va maxsus boshqa tarixiy-numizmatik ma'lumotlar aks etgan. Shu tufayli asosan yunon tilidan foydalanilgan holda, iqtisodiy maqsadlarda ishlab chiqarilgan pullar hozirgi kunga kelib muhim tarixiy manbalarga aylandi. Shuningdek rasmiy diplomatik hujjatlar va muhrlarda ham yunon tilidan foydalanilgan. Ushbu tilda qadimgi dunyoning eng muhim ilmiy kitoblari bitilganligi ham uni o'sha davrda o'rganish nihoyatda dolzarb ahamiyatga ega bo'lganligini ko'rsatadigan omillardan biri hisoblanadi.

Hozirgi O'zbekiston va Afg'oniston hududidan topib, o'rganilgan ba'zi arxeologik yodgorliklar yunon alifbosi asosida yaratilgan kushon yozuvi ushbu podsholikda keng qo'llanilganligining dalilidir. Jumladan, Surxondaryo viloyatida, Termiz shahri yaqinida, Sho'rob qishlog'idan uzoq bo'lmagan hududda joylashgan qadimiy Kampirtepa manzilgohi yodgorliklari orasidan ushbu yozuv bitilgan buyumlarni uchratishimiz mumkin [1; c 211.]. Miloddan avvalgi II asrdayoq bunyod etilgan ushbu shahar milodiy III asrga qadar ya'ni Kushon davlati inqirozga uchraguncha bo'lgan muddatda mavjud bo'lgan. Tarixiy-arxeologik jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lgan ushbu yodgorlikda olib borilgan arxeologik qazish ishlari natijasida undan bir qator sopol buyumlar hamda tangalar topilgan. Aynan ushbu buyumlarga turli yozuvlar bitilgan va ular numizmatik, lingvistik, epigrafik jihatdan o'ta muhim ahamiyatga ega tarixiy manba hisoblanadi. Milodiy I-II asrlarga oid ushbu bitiklarni o'rganish natijasida ularda ham siyosiy ham diniy-madaniy hayot darajasi haqida ma'lumotlar keltirilganligining guvohi bo'lishimiz mumkin [2; c 71-73.].

Finikiya yozuvini o'zlashtirgan va takomillashtirgan yunon alifbosi foydalanishga qulay bo'lganligi sababli keyinchalik Kushon podsholigi xalqlari tomonidan yangi yozuv yaratishda foydalanilgan. Ushbu moslashtirilgan kushon alifbosi ba'zi manbalarda "baqtriy yozuvi" deb ham ataladi. X.Yunker, E.Xersfeld va R.Kyuriel kabi olimlarning fikriga ko'ra, ushbu kushon-baqtriya yozuvi aynan qadimiy yunon yozuvi asosida shakllangan. "Boxtar" yozuvi deb ham atalgan ushbu yozuv Kushon podsholigi davrida foydalanilgan. Uning yozuv shakliga ko'ra osonroq yozilish uslubiga ega bo'lgan monumental hamda birmuncha qiyin shaklda yoziladigan kursiv nomli turlari bo'lgan. Ushbu maxsus alifbo harflari qadimiy yunon alifbosi asosida shakllantirilgan bo'lsa-da, unga ayrim fonemalar uchun yangi belgilar ham qo'shilgan. Aynan Kampirtepadan topilgan bir qator tanga pullarni tadqiq qilish natijasida ularning aksariyati sulolaning qudratli hukmdorlaridan biri bo'lgan Kanishka tomonidan zarb ettirilganligi ma'lum bo'ldi. Shu tufayli bu yozuv Kushon davlatining yozuv tizimi, iqtisodiy-siyosiy hayoti va madaniyatni o'rganishda muhim o'rin tutadi.

Shuni qayd etish kerakki, yunon alifbosidagi kushon yozuvi dominant ahamiyatga ega bo'lmagan. Bu yozuvdan tashqari Kushon podsholigida baqtriya va braxman yozuvlaridan ham foydalanilgan. Tangalarda, asosan, hukmdorlarning ismlari, unvon-lavozimlari, tangalar zarb qilingan joyi va vaqtini o'zida aks ettirgan xronologik ma'lumotlar ham uchraydi. Jumladan, tangalardan birida ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΩΤΗΡΟΣ (BASILEŌS SŌTĒROS) — "Qutqaruvchi podshoh" kabi ibora ham uchraydi. Bundan tashqari, boshqa tangalarda ham har xil iboralarni uchratishimiz mumkin. Xususan, "Shao Nano Shao Kanishka" (Shohlar shohi Kanishka) —

Kushon imperatori Kanishka I davriga oid tangalardan birida uchraydi. "Maharajasa Rajadirajasa Devaputrasa Kaisarasa" — "Buyuk shohlar shohi, ilohiy farzand, Kayser" kabi diniy mazmundagi iboralar ham mavjud.

Sopol buyumlar esa iqtisodiy jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularda ushbu buyumlarni ishlab chiqaruvchi ustalarning ismlari yoki ustaxonalarning nomlari yozib qoldirilgan. Bundan tashqari, ayrim buyumlarda diniy yoki maishiy mazmundagi qisqa bitiklar ham uchraydi. Bunday yozuvlar shahar xarobalarining devorlarida ham qisman saqlanib qolgan. Ular orasida shahar nomlari, ibodatxonalarning maxsus belgilari va hukmdorlar nomlarini ko'rishimiz mumkin. Shu kabi topilmalar hududga yunon madaniyati faol ravishda ta'sir ko'rsatganligini dalillaydi. D. V. Buryakov va A.N. Gorin kabi olimlar tomonidan Kampirtepa xarobalaridan Parfiya davlatiga oid tangalar ham topilgan [3; c 110-111.]. Aynan ushbu tangalardagi yozuvlar ularning qaysi davlat podsholari tomonidan zar ettirilganligini aniqlashda asosiy yo'lko'rsatgichlardan biri bo'lib xizmat qildi. Manbalarga ko'ra, ushbu tangalar Parfiya davlati hukmdorlari Orod II (mil. avv. 57–38), Fratiy IV (mil. avv. 38 – mil. 2), Fratiyak (mil. avv. 2 – mil. 4) va Gotarz II (mil. 40–51) davrlariga oiddir. Ayniqsa tangalar orasida Fratiy IV tomonidan zarb ettirilgan pulning orqa tomonidagi monogramma yunoncha harfda bitilganligi bilan ahamiyatlidir. Undagi "P" harfi Marg'iyona zarbxonasida chiqarilganligidan dalolatdir. Marg'iyona zarbxonasining dastlabki monogrammasi MAP ko'rinishida bo'lgan. Doro (mil. avv. 70) tangalarida bu belgi M va A harflari kombinatsiyasiga o'xshasa, Fratiy III (mil. avv. 70–57) davridan boshlab bu monogramma M harfiga o'xshagan varianti (Π) shaklida paydo bo'ladi. [4; p 108-111.]

Kampirtepadan tashqari hozirgi Afg'oniston hududidan ham yunon yozuvi asosidagi kushon bitiklari topilgan. Bu Qunduz shahri yaqinidagi Surxko'tal manzilgohi edi. Ushbu yozuv namunalari milodning ilk asrlarida qudratli davlatga aylangan Kushon imperiyasida yunon yozuvining ahamiyati yuqori bo'lganligini ko'rsatadi. Ushbu arxeologik manzilgohdan topilgan buyumlarga bitilgan turli mazmundagi yozuvlar mazkur davlatning siyosiy va diniy hayoti haqida batafsil ma'lumot beradi.

Surxko'tal manzilgohini o'rganish ishlari natijasida 1957-yilda "Katta Surxko'tal yozuvi" ochilgan. To'la holda saqlangan ushbu yozuv Surxko'tal arxeologik manzili topilgan tepalikni tadqiq etish natijasida topilgan ibodatxonada olib borilgan qazish ishlari vaqtida aniqlangan. Ushbu ibodatxona buddaviylik diniga oid muassasa ekanligi taxmin qilinadi. Chunki Hindistonning bir qismini bosib olgan Kanishka ushbu ta'limotni o'z davlatiga yoyishga harakat qilgan. Biroq arablar davrida ushbu maskanning qisman vayron etilganligi uning aynan qaysi dinga oid majmua ekanligi borasida ikkilanishlarga sabab bo'lmoqda. Bundan tashqari otashparastlarga xos mehrobning topilishi bu yerni zardushtiylar diniy maskani degan qarashni ham ilgari surishga sabab bo'lmoqda. Ba'zi tangalarda hatto olov mehroblar tasviri ham tushirilgan[5; p 109.].

Ibodatxonaning yunoncha uslubdagi ustunlar bilan o'rab olinishi esa ellinizmning me'morchilikdagi namunasi hisoblanadi [6; c 64.]. Majmuadagi ushbu ilmiy ishlar fransuz arxeologik-ilmiy ekspeditsiyasi tomonidan amalga oshirilgan. Daniel Shlyumberje rahbarligida ish olib borgan Raul Kyuriel ismli tadqiqotchi olim tomonidan ushbu matn haqida dastlabki ma'lumotlar e'lon qilingan. "Katta Surxko'tal yozuvi" toshga o'yib yozilganligi tufayli yaxshi saqlangan bo'lib, 25 qatordan iborat matn edi. Ushbu toshtaxtaning yozuv mazmuni tadqiqotchi

V.B.Xen tomonidan to'g'ri va tushunarli tarzda tarjima qilingan. Olimning xulosasiga ko'ra, ushbu bitik bir inshoot sharafiga yaratilgan "qurilish xotiranoma"si bo'lgan ya'ni ushbu ibodatxonani qurdirgan hukmdorni madh etish maqsadida yozilgan edi.

Kampirtepa yodgorligi matnlariga o'xshash tarzda Surxko'tal bitiklarida ham Kushon davlatining qudratli hukmdorlari Vima Kadfiz va Kanishka boshqaruv davrlari haqida haqida boy ma'lumotlar beradi [7; p 76-80.]. Ularda podsholarning siyosiy boshqaruv faoliyati hamda diniy siyosati haqida bir qator ma'lumotlar beriladi. Bundan tashqari muhim strategik ahamiyatga ega bo'lgan imperiyaning hududiy chegaralari haqida ham ma'lumotlar uchraydi. Yozuvlardan ko'rinib turibdiki, davlat hukmdorlari o'z saltanatini idora etishda o'z ilohiy maqomidan foydalanishga harakat qilganlar. Shuningdek, podsho hukmi ostidagi qator hududlar haqida ham ma'lumotlar uchraydi. Tashqi diplomatik aloqalar haqida ham boy ma'lumotlar berganligi tufayli ushbu bitiklar o'ta qimmatli hisoblanadi.

Quyida bitiklardan namunalar va ularning tarjimasi keltirilgan:

1-bitik:

ᲛᲗᲗᲗᲗ ᲛᲗᲗᲗ ᲛᲗᲗᲗᲗ
ᲗᲗᲗᲗ ᲛᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗ
ᲗᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ
ᲛᲗᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ.

Tarjimasi:

"Kushonlar shohi ulug' qirol Shivano ya'ni Vima Kadfiz bu yerda ibodatxonani yaratdi, uning o'g'li, ulug' qirol Kanishka esa bu yerga suv keltiradi".

2-bitik: ᲛᲗᲗᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ
ᲗᲗᲗᲗ ᲛᲗᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ
ᲛᲗᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ
ᲗᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗ ᲛᲗᲗᲗᲗ
ᲗᲗᲗᲗᲗ ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ.

Tarjimasi:

"Buyuk Kushon podshosi Bozorko ya'ni Vima Taktu ushbu muqaddas joyni bunyod etdi. U yagona haqiqiy xudoga sig'inar edi".

Quyida ayrim so'zlarning aynan izohli tarjimasi keltiriladi:

"ᲛᲗᲗᲗᲗᲗ" -Shivano — Kushan podshosi Vima Kadfiz

"ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ" -Koshano — Kushon

"ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ" -nagano — buyuk, ulug'

"ᲛᲗᲗᲗᲗᲗ" -razdo — podsho

"ᲗᲗᲗᲗᲗᲗ" -oozeo — suv

"ᲛᲗᲗᲗᲗᲗ" -shao — qirol, shoh

1958-1959-yillarda Surxko'talda oldingi topilgan yodgorlikning ya'ni "Katta Surxko'tal yozuvi"ning ikki nusxasi topildi. Avvalgidan farqli ravishda nusxalarning xulosa qismi va so'zlari alohida yozilgan edi. Dastlab bu nusxalar E.Benvenist tomonidan o'rganilgan. Ushbu bitikning uch nusxasidan tashqari Surxko'taldagi ibodatxona xarobalaridan "Devoriy yozuv", "Palameda yozuvi" [8; p 311.] va "Tugatilmagan yozuv" deb nomlangan toshbosma bitiklar ham topilgan.

Surxko'tal bitiklarining o'ziga xosligi shundaki, u yunon yozuviga asoslangan bo'lsa-da, talaffuzda mahalliy aholi tiliga moslashtirilgan edi. Olimlar tomonidan ushbu yodgorlikdagi ibodatxona va saroy Kushon podsholigining ikkinchi hukmdori Vima Takto ya'ni Vima Kadfiz davrida bunyod etilganligi taxmin qilinadi. Boshqa manbalar esa, qurilish ishlari Kanishka davrida amalga oshirilganligini ta'kidlaydi. [9; p 44-47.] Chunki inshootda uning nomi bitilgan tangalar, buyumlar ko'proq uchraydi. Ularda ushbu podshoni ulug'lovchi, uning xudolarga qurbonlik keltirish tadbirlarini amalga oshirishda jonbozlik ko'rsatganligini ta'kidlovchi matnlarni ham uchratish mumkin. Shuningdek, podshoning hukmronlik qilgan hududlari nomlari ham sanab o'tiladi. Toshga chekilgan ayrim bitiklar ham muhim tarixiy manba qatorida turadi. Shuni qayd qilishimiz lozimki, ko'p madaniyatli hamda ko'p tilli bo'lgan Kushon podsholigi qadimgi ellinizm madaniyati izlarini o'zida saqlab qolgan oxirgi davlatlardan biri hisoblanadi.

Xulosa. Kampirtepa va Surxko'tal manzilgohlari bitiklardagi ma'lumotlarning tarixiy ahamiyatidan kelib chiqib shunday xulosaga kelishimiz mumkinki, ular milodning dastlabki asrlarida O'rta Osiyoda hukmronlik qilgan qudratli davlatlardan biri Kushon podsholigining muhim siyosiy-iqtisodiy markazlaridan edilar. Yunon yozuvining mavjudligi hududning ellinizm madaniyati kuchli ta'siri ostida bo'lganligidan dalolatdir. Tangalar va ko'p hollarda xalqaro savdo uchun ajoyib tovar hisoblangan sopol buyumlarda ushbu yozuv namunalarining topilishi uning xalqaro savdo va diplomatik aloqalar rivoji uchun ham naqadar muhim bo'lganligini isbotlaydi. Yunon tili o'lkamizda o'z ta'sirini yo'qota borishi milodiy asr boshlariga to'g'ri keladi. Ushbu davrga kelib O'rta Osiyodagi asosiy qudratli davlati hisoblangan Kushon davlatida baqtriya va so'g'd tillari tomonidan yunon tili surib chiqariladi hamda buning natijasida ushbu til muomaladan chiqa boshlaydi. Shu kabi ko'plab yozuv namunalarining topilishi Kushon davlatining ko'p tilli, turli madaniyatlar uyg'unlashgan mamlakat bo'lganligidan dalolat beradi. Ko'plab yozuvlarning topilishi davlatning faol savdo va diplomatik aloqalar ham olib borganligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Э. В. Ртвеладзе. Старая Ниса и Кампыртепа – Границы одного владения?
2. Центральная Азия от Ахеменидов до Тимуридов: археология, история, этнология, культура. Материалы международной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения Александра Марковича Беленицкого (СанктПетербург, 2—5 ноября 2004 года). — СПб.: Институт истории материальной культуры РАН, 2005.
3. Ртвеладзе, Э.В. Кампыртепа-Александрия Оксианская: город-крепость на берегу Окса в эллинистическое и постэллинистическое время (конец IV в. до н.э. — I в. до н.э.) / Э.В. Ртвеладзе. – Ташкент: Издательство журнала "San'at", 2017.
4. Anabasis 1 (2010) Studia Classica et Orientalia. Orientis Splendor. Studies in Memory of Józef Wolski. edited by Marek Jan Olbrycht.
5. History of civilizations of Central Asia Volume III. // The crossroads of civilizations: A.D. 250 to 750. Published in 1996 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 7 place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP.
6. Сарианиди В. И. Бактрия сквозь мглу веков. — М.: Мысль, 1984.

7. Nicholas Sims-Williams. Bactrian Historical Inscriptions of the Kushan Period // The Silk Road 10 (2012). SOAS, University of London, England.
8. History of civilizations of Central Asia Volume II. // The development of sedentary and nomadic civilizations: 700 b.c. to A.D. 250. First published in 1994 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 7 place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP Composed by UNESCO Publishing, Paris Printed by Darantière, Quétigny.
9. Abdul Hai Habibi. A short history of Afghanistan. Book Publishing Institution With Cooperation by the Historical Society of Afghanistan. Kabul. 1967.